

Rivendosja e proceseve natyrore dhe biodiversitetit përmes jetesës së egër

Article by Mark Avery

April 13, 2022

Jetesa e egër është aktualisht një nga temat më të nxehta në ruajtjen e natyrës. Por a është kjo rruga për të ecur përpara apo një humbje e rrezikshme kohe dhe parash? Jetes e egër do të thotë gjëra të ndryshme për njerëz të ndryshëm. Në epokën e zhdukjes, përcaktimi i asaj që është dhe shpjegimi i pikave të forta dhe kufijve të tij mund të ndihmojë në formimin e së ardhmes së ruajtjes së kafshëve të egra për dekadat në vijim.

Pak nga bota moderne është e egër dhe akoma më pak është vërtet e natyrshme nëse duam ta marrim këtë frazë si pak a shumë të pandikuar nga aktiviteti njerëzor. Në Evropë do të keni vështirësi të gjeni një peizazh që nuk dominohet nga bujqësia, pylltaria tregtare, zonat urbane, rrugët ujore të kanalizuar ose vijat bregdetare të veshura me beton. Për të gjetur habitate të egra natyrore në Evropë, duhet t'i kërkohet ato me njëfarë vendosmërie. Një nga shembujt më të mirë është pylli Białowieża prej 3000 kilometrash katrorë që shtrihet në kufirin Poloni/Bjellorusi, shtëpia e lisit 2000-vjeçar, tufa më e madhe e bizonëve dhe ujqërve në Evropë.

Por edhe Białowieża është gjysmë natyrale. Bizonët u rifutën, ujqërit mungonin prej shumë vitesh, por janë rikolonizuar, dhe lisat janë të mbijetuarit e prerjeve të mëparshme. Por ky vend është shumë i ndryshëm nga pyjet e tjera evropiane: pylli ka një ajër madhështie dhe ndihet i lashtë. Është plot me kafshë të egra nëse dini si të dukeni dhe është jashtëzakonisht i pasur me insekte dhe kërpudha, si dhe me bizon, ujqër dhe rrëqebull që tërheqin ekoturistët. Pjesa më e madhe e Evropës verilindore do të ishte mbuluar dikur nga pyje të ngjashme.

Një Białowieża nuk mjafton. Më shumë nga ky lloj pylli duhet të restaurohet, së bashku me më shumë toka ujore natyrore, kullota dhe brigje gjithashtu. Zona të tilla jo vetëm që do të ishin habitate për kafshët e egra dhe vende të shkëlqyera për njerëzit që të kënaqeshin duke parë ato kafshë të egra, por gjithashtu do të rikrijonin proceset natyrore ekologjike duke ofruar ruajtje të karbonit, ujë të pandotur dhe mbrojtje nga përmbytjet. Ringjallja e jetës së egër është gati të jetë një pjesë emocionuese e së ardhmes sonë me kusht që mundësitë të shfrytëzohen tani.

Dilemat e jetes gjysëm të eger

Oostvaardersplassen, në Hollandë, ilustron potencialin e rihapjes së zonave me toka ujore, por edhe shumë nga çështjet që rrethojnë projekte të tilla. Oostvaardersplassen është një sipërfaqe toke e madhe (22 kilometra katror) e nxjerrë nga deti në vitin 1968. Ai përmban një përzierje tokash ujore dhe zonash më të thata dhe është pajisur me drerë të kuq, poni

Konik (një kalë i vogël me origjinë polake) dhe bagëti Heck (një racë shtëpiake me shumë karakteristika të specieve të zhdukura të gjedhëve të Evropës, bizonë).

Vendndodhja holandeze e rihapjes tregon gjithashtu se sa shpejt mund të krijohet nga e para një toke ujore e pasur me kafshë të egra. Ajo u kolonizua me shpejtësi nga shqiponjat me bisht të bardhë që përhapeshin nga Evropa Lindore dhe cafkat e mëdha që përhapeshin nga Evropa Jugore. Duke qëndruar në buzë të zonës, mund të imagjinohet se është një toke ujore e lashtë që është mbrojtur nga humbja përkundrazi që është krijuar pak më shumë se 50 vjet më parë. Është pothuajse një rast i " Shtoni vetëm ujë dhe qëndroni prapa dhe prisni që jetesa e egër të lulëzojë", por historia nuk është kaq e thjeshtë dhe e pakontestueshme.

[...] në mungesë të grabitqarëve natyrorë, cilat janë përgjegjësitë e këtyre propozuesve për mirëqenien e kafshëve që kanë rifutur?

Prezantimi i drerëve, ponive dhe bagëtive ishte një përpjekje e qëllimshme për të rikrijuar disa nga tiparet e regjimeve të kaluara evropiane të kullotes, por disa lloje të kafshëve vendase kullotëse nuk janë më të pranishme si dreri, derri i egër dhe bizonët. Kështu, debati vazhdon midis konservatorëve të natyrës rreth asaj se sa mirë Oostvaardersplassen imiton vërtet një ekologji natyrore. Por polemikat më të mëdha rreth zonës janë të lidhura me madhësinë e saj e cila është e vogël dhe mungesën e grabitqarëve të mëdhenj si rrëqebulli dhe ujku. Kafshët kullotëse janë në thelb të rrethuara dhe të lira nga grabitqarët dhe kështu numri i tyre është zgjeruar shumë dhe në disa vite ka pausr edhe ngordhje të mëdha. Shumë argumentojnë se lejimi i shumë kafshëve, që u futën në këtë zonë të rrethuar në radhë të parë, të ngordhin nga të ftohtit dhe uria është mizore dhe kjo nuk do të ishte e pranueshme në kushtet e fermës, kështu që pse duhet të tolerohet nga ruajtësit e natyrës që pretendojnë se kujdesen për kafshët? Ekziston një enigmë për propozuesit e rihapjes - në mungesë të grabitqarëve natyrorë, cilat janë përgjegjësitë e këtyre propozuesve për mirëqenien e kafshëve që kanë rifutur? Zgjidhja që është arritur, pas shumë debatesh të ashpra, përfshin disa ushqime dimërore të kafshëve që kullosin dhe prerjen periodike të tufave. Probleme të ngjashme ka të ngjarë të lindin në projekte të tjera të cilat janë në shkallë të vogël, por që do të zhduken në zona më të mëdha, veçanërisht nëse mishngrënësit e mëdhenj mund t'i rikolonizojnë ato natyrshëm.

Oostvaardersplassen është i madh, por jo mjaftueshëm i madh për të lejuar migrimin e kafshëve që kullosin, nivelet e tij të ujit janë të kontrolluara deri në një farë mase, popullatat e tij të peshqve nuk është plotësisht natyralë dhe i mungojnë mishngrënësit e mëdhenj që normalisht do të largonin barngrënësit e vjetër dhe të sëmurë. A është ky një sukses apo një dështim? Përgjigja juaj mund të varet nëse e krahasoni vendin me tokën bujqësore holandeze që e rrethon atë ose me tokat ujore natyrore të Evropës mijëra vjet në të kaluarën.

Lulëzimi në Britani

Në Mbretërinë e Bashkuar shumë projekte kanë kërkuar të rikrijojnë habitatet, por të gjitha janë në një shkallë relativisht të vogël. Në Fens të Anglisë Lindore ka disa projekte

rekreative të tokave ujore të manaxhuara nga organizata bamirëse për ruajtjen, si Lakenheath Fen (3 kilometra katrorë, Shoqëria Mbretërore e Mbrojtjes së Zogjve), The Great Fen (një vizion 50-vjeçar për të krijuar 37 kilometra katrorë, Bedfordshire , Cambridgeshire dhe Northamptonshire Wildlife Trust) dhe Wicken Fen (5 kilometra katrorë aktualisht, por me një vizion 100-vjeçar për 55 kilometra katrorë, National Trust). Të gjitha janë histori suksesi të jetës së egër, por asnjëra nuk synon të rivendosë të gjitha proceset natyrore dhe gamën e plotë të specieve që mungojnë. Ne mund t'i konsiderojmë këto projekte si 'të rikthyera', por megjithatë secili ka hasur në një përzierje entuziazmi dhe kundërshtimi nga njerëzit vendas dhe grupet e interesit.

Për një pjesë të madhe të punës së manaxhimit të habitatit kujdesen një sërë kafshësh shtëpiake kullotës së bashku me drerët e egër.

Por mbase projekti më i lartë në Mbretërinë e Bashkuar, i cili me siguri do të përdorte këtë frazë, është projekti në Knepp në Sussex, ku një ndërmarrje bujqësore prej 15 kilometrash katrorë e dështuar është shndërruar në një vend të lulëzuar ripërtëritjeje me kafshë të egra mbresëlënëse kjo i ka dhënë një ndryshim të beftë habitatit. Për një pjesë të madhe të punës së manaxhimit të habitatit kujdesen një sërë kafshësh shtëpiake kullotës (gjedhë, poni dhe derra) së bashku me drerët e egër. Knepp tani gjeneron të ardhura përmes marketingut si një destinacion për kampingje, kampingje moderne dhe dasma, dhe shitjen e mishit të prodhuar gjerësisht. Manaxherët e tokës zënë vendin e grabitqarëve natyrorë dhe mishi i prodhuar ushqen bilancin bankar të projektit në vend të ujqërve apo rrëqebullit.

Knepp është bërë, në pak më shumë se një dekadë, një nga vendet më të rëndësishme në Mbretërinë e Bashkuar për një sërë specimesh në zhdukje, si bilbil dhe turtull, dhe tani është ndoshta vendi kryesor për fluturën e rrallë perandore vjollce.

Një vizion i rivendosjes së proceseve natyrore në vend që të synohet të përfitojë specie të veçanta ka nxitur arritjet e projektit. Pronarët e Knepp, familja Burrell, argumentojnë se ky vizion është ai që veçon suksesin e tyre nga ai i organizatave konvencionale të ruajtjes së natyrës. Por ata do të pranonin gjithashtu se kanë përdorur plotësisht grantet e disponueshme nëpërmjet financimit të qeverisë që u ka mundësuar atyre të bëjnë këtë ndryshim dhe se përfitimi i Knepp varet, të paktën në periudhën afatmesme, nga vazhdimi i mbështetjes së taksapaguesve.

Një rrugë e egër përpara

Cilat janë barrierat kryesore për ringjalljen e jetës së egër? E para është se rihapja ka të bëjë me ndryshime rrënjësore dhe për këtë arsye është më kërcënuese se sa ruajtja e njohur e vjetër e natyrës. Ekziston një konsensus që vende si Białowieża duhet të mbrohen për shkak të vlerës së tyre unike, por kushdo që dëshiron të rikrijojë një pyll të ngjashëm nga e para në Evropën Perëndimore do të përballë me kundërshtime të përbashkëta. Dhe së dyti, rimbushja është e shtrenjtë. Nga do të vijë paratë dhe a do të luajnë qeveritë një rol më të madh në financimin e projekteve më të mira?

[...] rihapja ka të bëjë me ndryshime rrënjësore dhe për këtë arsye është më kërcënuese se sa ruajtja e njohur e vjetër e natyrës.

Nëse rivendosja është apo jo rruga përfundimtare përpara; duket qartë se është një rrugë përpara. Çdo park urban mund të ketë më shumë kullota të paprera dhe të parregullta, dhe çdo rezervat natyror mund të lëvizë drejt një adoptimi më të madh të zonave të pamanaxhuara. Duke menduar në një shkallë më të madhe, parqet kombëtare janë vende ideale për të lejuar lulëzimin e proceseve natyrore. Ato duhet të kalojnë nga zona të mbrojtura në zonat e rihapjes. Parqet Kombëtare të Mbretërisë së Bashkuar si Peak District dhe Yorkshire Dales mund të bëhen qendra kryesore të rihapjes me linjat natyrore të pemëve, moçalet e restauruara dhe një gamë shumë më të madhe të specieve vendase (duke filluar me ketërit e kuq, kunadhe pishe dhe kastor). Dhe çfarë asetesh të mëdha do të ishin për ekonomitë e tyre lokale me ekoturizmin që luan një rol të madh dhe uljen e kostove të trajtimit të ujit për kompanitë e shërbimeve. Parqet kombëtare janë terrene të dukshme testimi për përfitimet e rihapjes – dhe për fat të mirë roli i tyre i ardhshëm në Angli po rishikohet pikërisht në këtë moment. Le të shpresojmë për disa propozime radikale ripërtëritëse që përfitojnë jetën e egër dhe njerëzit.

Dr Mark Avery is an author, [blogger](#), and campaigner. He tweets at [@markavery](#).

Published April 13, 2022

Article in Albanian

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/rivendosja-e-proceseve-natyrore-dhe-biodiversitetit-permes-jetesese-egjer/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.